

ДЕСЕТА ГОДИШНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ И ТОМ 10-И НА „ИЗВЕСТИЯ НА ЦЕНТЪРА ЗА СТОПАНСКО-ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ“ НА ТЕМА „ВОЙНИ, РЕВОЛЮЦИИ, НЕСИГУРНОСТ“

Гл. ас. д-р Росица Златинска

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

На 26 и 27 септември 2025 г. в Университета за национално и световно стопанство (УНСС) се проведе Десетата юбилейна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания (ЦСИИ) на тема: „Войни, революции, несигурност“ (Roussev 2025). Съорганизатор на събитието бе Общикономическият факултет на УНСС. Представените доклади и дискусиите в рамките на конференцията създадоха творческа академична среда за обмен на идеи, мнения и оценки, като допринесоха за обогатяване на постигнатото в предходните инициативи на Центъра (Roussev 2022; Vacheva 2023; Roussev 2023; Vacheva 2024; Roussev 2024; Vacheva 2025).

В двудневната конференция взеха участие утвърдени учени, университетски преподаватели, музейни специалисти, докторанти и други изследователи от 18 научни институции в България, Турция и Полша. Събитието беше официално открито от ректора на УНСС проф. д-р Димитър Димитров и от председателя на ЦСИИ проф. д.н. Пенчо Пенчев, ръководител на катедра „Политическа икономия“. В пленарната сесия бяха представени три доклада от признати учени в областта на историческата и икономическата науки, като се постави фокус върху бизнес историята и институционалния подход.

Доц. д-р Ралица Симеонова-Ганева, доц. д-р Калоян Ганев и проф. д.н. Мартин Иванов (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледаха темата „Foods and Non-foods: Relative Prices and Economic Disruptions in Modern and Contemporary History of Bulgaria“. Авторите на доклада задълбочено проследиха дългосрочната динамика на относителните цени на хранителните и нехранителните продукти в България за период от над два века и половина. Резултатите от изследването им разкриват възможно временно изкривяване на ценовите съотношения,

породено от различни събития като войни, ценови реформи и институционални промени.

Проф. д-р Светла Атанасова (РИМ – Велико Търново) представи доклад, озаглавен „Българските предприемачи и политическата ситуация на Балканите през 50-те – 70-те години на XIX в.“. В изследването си авторката анализира научните постижения в сферата на теоретичните изследвания за предприемачеството и проследява до каква степен отделните характеристики се вписват и кореспондират с дейностите на българските предприемачи през разглеждания период.

Доц. д-р Лиляна Велева (УНСС – София) представи изследване на тема „Специализираните институции в икономиката на България през двете световни войни. Исторически паралели“. В доклада се разглеждат новосъздадените институции през военните години, каквато е практиката и в другите воюващи страни. Акцентите са поставени върху водещата роля на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост (ДСГОП) и Върховната стопанска камара (ВСК). В сравнителен план бяха открити сходства и различия при създаването им, в организационната структура, законодателството, направленията в дейността, чуждите влияния, както и резултати от проведените военновременни мероприятия.

Главен научен редактор на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ е чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев, а в редакционната колегия на изданието са привлечени авторитетни учени от страната и чужбина. В юбилейния том 10-и на **Известията** (Proceedings 2025) са поместени част от изнесените доклади в рамките на научния форум след отразените бележки и препоръки към тях. Всички публикувани материали са преминали през двойно анонимно експертно рецензиране. Общо 31 рецензирани и одобрени публикации са видими в световните бази данни, в които е индексирано научното издание (SCOPUS, ERIH Plus, RePEc, CEEOL, Google Scholar). То е включено и в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД.

Изследванията, поместени в том 10-и, са разделени в две основни проблемно-тематични направления. Първата част, озаглавена „Регионални и национални аспекти“, включва 22 статии, като шест от тях са на английски език. **Assist. Prof. Ü. Serdar Serdaroglu** (Istanbul University) публикува изследване на тема: “Merchants of Insecurity: Institutional and Organizational Responses of the English Levant Company Merchants in the Ottoman Balkans (1850 – 1914).“ В него авторът се фокусира върху това как търговските къщи на Английската левантска компания, опериращи на Балканите, са се справяли с различни предизвикателства и несигурност на средата в периода между 1850 и 1914 г. В статията на **Dr. Mustafa Can Güripek** (Istanbul University) „Wealth and Power Reconfigured: Balkan Elites between Imperial Legacies and Modern Insti-

tutions; Comparative Study of Financial Actors from the 18th to the 20th Century“ се разкрива икономическата динамика в България в края на XVIII и началото на XIX в., представена през призмата на част от счетоводните документи и записи на известния сараф и търговец Христо Рачков. **Assist. Prof. Dr. Marcin Wroński, Olga Załęska** (SGH Warsaw School of Economics) публикуват изследването на тема „Red Flag, Old Elite? The Social Origins of the Polish United Workers' Party Leadership“. В него авторите разглеждат социалния произход на управляващия елит в Полша в периода 1948 – 1989 г. **Гл. ас. д-р Иван Тодоров** (УНСС – София) разглежда темата „The Pre- and Post-WWI Dynamics of Saving, Investment, and Interest Rates: A Cross-Country Comparison“, в която анализира икономическите системи на избрани европейски и неевропейски страни за периода 1904 – 1929 г. В статията на **Людмила Чакърова-Присоева** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Скаптопаренският надпис (238 г. сл. Хр.) като свидетелство за военновременни изпитания“ се разкрива информационното значение, което този надпис има не само за конкретните исторически процеси по нашите земи, но като цяло – за научните изследвания, свързани с историята на Римската империя през III в. **Доц. д-р Калин Стоев** (УниБИТ) публикува изследването „За военните и икономически връзки между Северна Италия и мизийските земи (според един късноантичен надпис от Аквилея)“. В него той анализира конкретни доказателства, извлечени от надписа от Аквилея, за съществуването на тесни икономически и военноорганизационни връзки между този италиански град и мизийските земи. В статията на **доц. д-р Златомира Герджикова** (Институт за балканистика с Център по тракология при БАН) „Варварските набези, финансовият ресурс на християнските общини и властта на епископите през IV в.“ е представена връзката между управлението на финансите на отделните християнски общини от техните епископи, откупуването на отвлечени и пленени християни и дългосрочните последици от това взаимодействие. **Д-р Михаил Раев** (СУ „Св. Климент Охридски“) разглежда темата за „War, Changes, and Resource Management in Bulgaria between the 800s and the 830s“, в която се разглежда разширяването на държавата като последица от доброволната и принудителната миграция на населението, както и появата на нови икономически и производствени дейности в резултат на този миграционен приток.

Друга група статии от раздела са посветени на новата и най-нова стопанска история. В публикацията на **доц. д.н. Венцислав Мучинов** (Институт за изследване на населението и човека – БАН) „Анархията, руско-турските войни и въстанията в Османската империя от края на XVIII и първите десетилетия на XIX в. като фактор за развитието на градовете в българските земи под османска власт“ се проследяват най-важните промени, които настъпват в развитието на градовете в основните области от българското етническо пространство на Балканите в края на XVIII и през първите десетилетия на XIX в. **Чл.-кор.**

проф. д.и.н. Иван Русев (Икономически университет – Варна) публикува статията „Войните и икономическото развитие. Случаят с българските земи през първата половина на XIX в.“. В нея той изследва степента, в която три от по-редните руско-турски войни – войните от 1806 – 1812 г., от 1828 – 1829 г. и от 1853 – 1856 г., засягат местното стопанско развитие. В статията на **гл. ас. д-р Ивайло Найденов** (Институт за исторически изследвания при БАН) „Руско-турските войни и българската революция като препятствие и/или възможност за свищовските предприемачи през XIX в.“ се разглежда въздействието и се открояват демографските и икономическите последици от войните между Русия и Османската империя върху дейността на предприемачите в Свищов през „дългия“ 19. в. **Доц. д-р Християн Атанасов** (УНСС – София) публикува изследване на тема „Източната криза от 70-те години на XIX в. и втората емисия на книжни пари в Османската империя“. В него той представя процеса на печатането на книжни пари в контекста на задълбочаващите се политически и фискални затруднения на империята, чрез което се цели отпускане на напрежението в бюджета. В публикацията на **гл. ас. д-р Димитър Събев** (Института за икономически изследвания към БАН), озаглавена „Османският фалит от 1875 г. и ролята му за Освобождението на България“, се представя ролята на османския фалит за Освобождението на България в три насоки: неговите външнополитически ефекти, вътрешните социални и икономически въздействия и радикализацията на българската революционна интелигенция. **Проф. д-р Петко Ст. Петков** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) публикува статията „Отражение на Руско-турската война 1877 – 1878 година и резултатите от нея върху диоцеза, материалното състояние и перспективите за развитие и управление на Българската екзархия“. Авторът се фокусира предимно върху неблагоприятните последици от войната 1877 – 1878 г. и подписаните след нея договори за Българската екзархия. В изследването на **доц. д-р Георги Георгиев** (Институт за исторически изследвания при БАН) и **проф. д.и.н. Пенчо Д. Пенчев** (УНСС – София) „Към политическата икономия на Илинденско-Преображенското въстание“ се анализират целите, ходът и последиците от въстанието през 1903 г. от гледна точка на политическата икономия. Основната хипотеза на авторите е, че ръководителите на българското освободително движение в Македония и Одринска Тракия се стремят с възможно най-малък разход на ограничени ресурси да постигнат възможно най-добри, спрямо целите им, резултати. В статията на **гл. ас. д-р Росица Златинска** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Извънредните свръхсметни кредити при финансирането на българската армия през войните (1912 – 1918) – тенденции и ефекти“ се разглеждат ролята и значението на извънредните кредити за Военното министерство преди и особено по време на войните (1912 – 1918 г.), тяхното въздействие върху армията, финансите и българската икономика. **Гл. ас. д-р Стоян Шаламанов** (СУ „Св. Климент Охридски“) и **докторант Веселина Шаламанова** (СУ „Св. Климент Охридски“)

представят изследването „Антимонополно регулиране във времена на конфликти и кризи“, в което проследяват историческото развитие на антиръстовото регулиране и законодателство в България през периоди на различни вътрешни и външни кризи. Според авторите шокове, предизвикани от военни конфликти и кризисни процеси в българската икономика, водят до промяна в политическия подход и към конкретни решения за регулирането на монополите. **Проф. д-р Георги Петрунов** (УНСС – София) публикува изследване на тема „Последици от войните върху развитието на спорта в България през XX в.“. Според автора войните, в които България участва през XX в., имат значителни последици върху развитието на спорта в страната и стопанските му измерения. **Доц. д-р Ралица Велева** (УНСС – София) представя статията „Исторически портрет на несигурността в България (1878 – 2024): социално-икономически детерминанти“. В нея се проследяват равнищата на основни социално-икономически детерминанти (БВП на глава от населението, икономически неравенства, бедност и очаквана продължителност на живот) в България в контекста на военните конфликти и политическата несигурност.

Във втората част на сборника са поместени девет статии, посветени на селищни изследвания и стопански дейци. **Гл. ас. д-р Невена Неделчева** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представя статията „Войните на Османската империя от XVI в. и отражението им върху икономическото и демографското състояние на североизточните български земи“, в която разкрива сложните процеси и етноконфесионални напластявания, случващи се в североизточните български земи в рамките на XVI в., и основните действащи лица, които влияят върху тях. Акцентът се поставя върху военните кампании на империята от времето на Селим I и Сюлейман I и отражението, което те имат върху тези процеси. **Д-р Веселин Горанчев** (ЦСИИ) публикува изследването „Търговските пътища, използвани от фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и Евстати Селвели и дружие“ и последици от тяхната промяна по време на военните действия на Балканския фронт през Кримската война (1853 – 1856)“, което разширява, доразвива и задълбочава негови предишни изследвания по темата. Авторът представя част от последициите за фирма „Х. М. х. Цачев и Е. Селвели и дружие“ предизвикани от промяната на търговските пътища по време на Кримската война (Goranchev 2024; Goranchev 2024a). В публикацията на **гл. ас. д-р Александър Златанов** (Институт за исторически изследвания – БАН) „Сенките на войната: Казанлъшкият регион през 1877 година според британския консул Блънт“, се отразява мащабът на демографските, стопанските и социалните промени в Казанлъшкия регион през 1877 г. на база на подробните наблюдения, обобщени от британския консул Джон Елайджа Блънт в неговия „Доклад за последиците от руската инвазия в Румелия“. **Доц. д-р Видин Сукарев** (Аграрен университет – Пловдив, Регионален исторически музей – Пловдив) публикува статията „Войната, парите и военното

снабдяване според Архива на майор Райчо Николов“. На основата на извлечени архивни сведения авторът проследява въпросите, касаещи набавянето и управлението на финансовите средства, както и изобщо отношението на Р. Николов към парите и материалните блага. В изследването на **доц. д-р Маргарита Маринова** (ЦСИИ) и **д-р Емилия Вачева** (СА „Димитър А. Ценов“) „Външнотърговският обмен на България по река Дунав в периода на войните (1912 – 1918) – тенденции, измерения, промени“ се разглежда отражението на Балканските войни и на Първата световна война върху външнотърговския обмен, осъществяван по река Дунав. В статията на **Иван Постомпиров** (Регионален исторически музей – Габрово) „Иван Хаджиберов – индустриалец, предприемач и дарител, в спокойни и в несигурни времена“ се разкриват части от живота и дейността на Иван Хаджиберов, който оставя след себе си значима следа в стопанското и общественото развитие на Габрово и на България. **Ас. д-р Николай Атанасов** (Тракийски университет – Стара Загора) публикува статията „Военновременните последици върху манастирската икономика в България (1913 – 1930). Случаят с Бачковския манастир“. В нея авторът представя стратегията за развитие на манастирските стопанства, и в частност това на Бачковския манастир, в контекста на последиците от войните за обединение през 1912 – 1918 г. В статията на **Йорданка Кривошиева** (Регионален исторически музей – Пловдив) „Фабриката за метални изделия „Турмус“ в условията на търговска блокада и военновременен законодателство“ се разкрива как предприятията от металната индустрия в страната, и в частност пловдивската фабрика „Турмус“, реагират на големите политически и икономически сътресения през военновременния период 1939 – 1945г. **Гл. ас. Петър Добрев** (СУ „Св. Кл. Охридски“) публикува изследването „Д-р Борис Добрев: съдбата на един лекар между медицината, чифлиците и войната“, което представя живота и професионалното наследство на д-р Борис Николов Добрев (1900 – 1980), пионер в акушерската помощ в град Балчик.

В Юбилейният том 10-и на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ се разглежда значимата тема за войните, революциите и несигурността в техния стопанско-исторически контекст. Статиите, поместени на страниците му отразяват задълбочената работа на редица утвърдени и авторитетни учени и млади изследователи от страната и чужбина. Представените анализи, различните гледни точки и детайлните изводи пресъздават по-пълна историческа картина, разкриваща, от една страна, войните и революциите като силни фактори на несигурност, а от друга – възможния положителен ефект от тях върху общественото развитие. Преобладаващата част от статиите поставят за обсъждане ключово важни въпроси, особено актуални и днес, изискващи бъдещи проучвания в тази тематична област, посветена на съпътстващите ни конфликти и кризи.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАЧЕВА, Е., 2023. Научна конференция (23 – 24.09.2022 г.) и том VII на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“, посветени на темата „Дилеми на развитието“. *История*, Т. 31, кн. 1, с. 86 – 92. <https://doi.org/10.53656/his2023-1-6-sci>.
- ВАЧЕВА, Е., 2024. Научна конференция и научно издание по темата за факторите на икономическия растеж в историческа перспектива. *История*, Т. 32, кн. 1, с. 96 – 103. <https://doi.org/10.53656/his2024-1-6-sci>.
- ВАЧЕВА, Е., 2025. Темата за бариерите пред стопанското развитие в историческа перспектива, представена на научна конференция и в авторитетно научно издание. *История*, Т. 33, кн. 1, с. 88 – 95. <https://doi.org/10.53656/his2025-1-7-bar>.
- ГОРАНЧЕВ, В., 2024. Търговията с мазнини от животински произход (червиш, лой и червишолой) между търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови. *Епохи*, Т. XXXII, кн. 1, с. 108 – 130.
- ГОРАНЧЕВ, В., 2024а. Стопански връзки между търговска къща „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови в контекста на съвместната им търговска дейност с биволски кожи. *История*, год. XXXII, кн. 3, с. 261 – 274. <https://doi.org/10.53656/his2024-3-3-eco>.
- ИЗВЕСТИЯ, 2025. Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Т. X. Бариери пред стопанското развитие в историческа перспектива. ISSN 25349244.
- РУСЕВ, И., 2022. Научна конференция на тема Дилеми на развитието. *История*, Т. 30, кн. 2, с. 222 – 223. <https://doi.org/10.53656/his2022-2-9-con>.
- РУСЕВ, И., 2023. Научна конференция на тема Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива. *История*, Т. 31, кн. 3, с. 316 – 317. <https://doi.org/10.53656/his2023-3-9-fak>.
- РУСЕВ, И., 2024. Научен форум, посветен на бариерите пред стопанското развитие в историческа перспектива. *История*, Т. 32, кн. 2, с. 209 – 210. <https://doi.org/10.53656/his2024-2-9-sci>.
- РУСЕВ, И., 2025. Войните, революциите и несигурността в техния стопанско-исторически контекст във фокуса на предстоящ научен форум. *История*, Т. 33, кн. 2, с. 213 – 214. <https://doi.org/10.53656/his2025-2-7-ann>

REFERENCES

- GORANCHEV, V., 2024. Trade in fats of animal origin (worm, tallow and wormwood) between the trading company “Hadzhi Mincho Tsachev and Friends” and the Tapchileshtov brothers. *Епохи (Epochs)*, vol. XXXII, no. 1, pp. 108 – 130.
- GORANCHEV, V., 2024a. Business Relations between Commercial House “Hadji Mincho H. Tsachev and Company” and the Tapchileshtovi Brothers in the Context of Their Joint Trading Activity in Buffalo Hides. *Istoriya–History*, vol. 32, no. 3, pp. 261 – 274. <https://doi.org/10.53656/his2024-3-3-eco>.
- PROCEEDINGS, 2025. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 9. ISSN 25349244.
- ROUSSEV, I., 2022. Scientific conference “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 30, no. 2, pp. 222 – 223. <https://doi.org/10.53656/his2022-2-9-con>.
- ROUSSEV, I., 2023. Scientific Conference *Factors of Economic Growth in Historical Perspective*. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 3, pp. 316 – 317. <https://doi.org/10.53656/his2023-3-9-fak>.
- ROUSSEV, I., 2024. Scientific Forum about Barriers to Economic Development in Historical Perspective. *Istoriya-History*, vol. 32, no. 2, pp. 209 – 210. <https://doi.org/10.53656/his2024-2-9-sci>.
- ROUSSEV, I., 2025. Wars, Revolutions and Insecurity in their Economic and Historical Context in the Focus of an Upcoming Scientific Forum. *Istoriya-History*, vol. 33, no. 2, pp. 213 – 214. <https://doi.org/10.53656/his2025-2-7-ann>.
- VACHEVA, E., 2023. Scientific Conference (23 – 24.09.2022) and Volume VII of the “Proceedings of the Centre for Economic History Research”, Dedicated to the Subject “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 1, pp. 86 – 92. <https://doi.org/10.53656/his2023-1-6-sci>.
- VACHEVA, E., 2024. Scientific Conference and Scientific Publication on the Topic of the Factors of Economic Growth in Historical Perspective. *Istoriya-History*, vol. 32, no. 1, pp. 96 – 103. <https://doi.org/10.53656/his2024-1-6-sci>.
- VACHEVA, E., 2025. The Topic of Barriers to Economic Development in Historical Perspective, Presented at a Scientific Conference and in an Authoritative Scientific Publication. *Istoriya-History*, vol. 33, no. 1, pp. 88 – 95. <https://doi.org/10.53656/his2025-1-7-bar>.

**TENTH ANNUAL SCIENTIFIC CONFERENCE
AND VOLUME 10 OF PROCEEDINGS OF THE CENTRE
FOR ECONOMIC HISTORY RESEARCH ON THE TOPIC
OF WARS, REVOLUTIONS AND UNCERTAINTY**

✉ **Dr. Rositsa Zlatinska, Assist. Prof.**

WoS Researcher ID: AAZ-8898-2021

ORCID iD: 0000-0001-8643-699

Faculty of Economics and Business Administration

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

125, Tsarigradsko Shosse Blvd.

E-mail: r.v.z@abv.bg